

Recenzija, Radio Slovenija

Amalija Maček

Mesto kot citat

Aleš Šteger: *Berlin*, Ljubljana: Študentska založba 2007

Nove knjige Aleša Štegra *Berlin* ob njenem izidu marsikdo ni znal dobro umestiti v žanrske predalčke, saj se takšni kvalifikaciji izmika. Avtor je v nekem intervjuju dejal: » ... s tem pa se nujno iz potopisa žanrsko približujem eseju in pesmi v prozi«. In res bi lahko rekli, da gre, če že govorimo o potopisu, predvsem za intelektualno in lirično popotovanje po besedilnem zemljevidu.

Predvsem pa je Štegrova *Berlin* intelektualni pogovor – pogovor z mestom, s prebivalci in v prvi vrsti z vsem, kar so o njem zapisali veliki nemški pisatelji Walter Benjamin, Bert Brecht, Alfred Döblin, Ingeborg Bachmann in drugi. Že knjiga *Včasih je januar sredi poletja* je bila neke vrste popotniški dialog z velikim pesnikom C. Vallejom. Vendar se nam v njej avtor kaže precej bolj osebno, tam se nam res predstavi kot *viajero apasionado*, kakor je zapisano na zavihku knjige *Berlin*. Te strasti, *pasión*, v knjigi *Berlin* ni toliko, morda bi lahko celo rekli, da je knjiga za razliko od one »perujske« tokrat v določeni meri »argentinska,« saj v marsičem sledi principom pisanja in poigravanja z bralcem, kakršne je ubiral Jorge Luis Borges. *Berlin* je kolaž citatov – besedilnih, fotografskih in življenjskih drobcev. Vsako poglavje, odlomek je programsko posvečen enemu delu ali vidiku mesta, pogosto pospremljen z vzporednicami iz literature, klasične zgodovine (avtor *Berlin* posrečeno primerja s starim Rimom, na kratko tudi z Babilonom) ali kakšno drugo metaforo, pri čemer bi bilo boljše, če bi metafora le enkrat oblebdela v prostoru in ne bi bila izpisana do konca (napr. metafora prebavljanja pri opisu številnih berlinskih pekarn ali metafora religioznega obreda pri predstavitvi knjigarne *Autorenbuchhandlung*). – Kar zadeva citate in tudi same kotičke mesta, je izredno učinkovito, da Aleš Šteger ne servisira bralca, temveč ga povabi na intelektualno enigmatično igro ugotavljanja, prepoznavanja namigov, kjer vsakdo razbere pač tisto, kar je zmožen prepoznati, pa naj gre za Borgesove poti, ki se cepijo, diskreten namig na film *Nebo nad Berlinom* ali za protiutež Heraklitovi misli o toku časa kot toku reke, ko avtor zapiše: »V njeni polzeči gladini sem lahko zagledal odsev turistične barke, na katero sem bil sedel par milj višje proti smeri toka pred skoraj letom dni«. Opazno pa je, da knjiga že kar nekako predpostavlja poznavanje Berlina in se vabljivo odpira predvsem bralcem iz nemškega kulturnega prostora.

Morda pa sami kraji narekujejo temperaturo pisanja? In hlad severne Nemčije za seboj avtomatično potegne hladnejše registre jezika, kakor da bi držala Tacitova trditev, da ni razlogov, da bi kdo zapustil tople kraje in se podal v nepriljudno Germanijo, razen če je ta njegova domovina, kakor navaja Aleš Šteger. Knjiga *Berlin* je napisana namenoma distancirano, v njej se komajda pojavljajo (živi) ljudje, avtor se pojavlja kvečjemu kot oko in intelekt, ki opazuje, in le včasih je nakazana dvojina. Seveda je takšna drža neprimerno diskretnejša in okusnejša od one nekaterih potopisnežev, ki nam namesto tople Afrike ali Sicilije na ogled ponudijo kar svoje drobovje. – Pa vendar se zadržanost v Štegrovem pisanju včasih povezuje s pokroviteljsko hudomušnostjo, ironično distanciranostjo, ob kateri se bralec mestoma vpraša, ali je avtorju sploh kaj do mesta, ki ga opisuje, oziroma ali pa gre ravno obratno za vedenje fantiča, ki deklici svojo naklonjenost pokaže prav s tem, da jo pocuka za kitko. Ta ironičnost deloma izhaja tudi iz nadaljevanja poetike avtorjeve zadnje pesniške zbirke *Knjiga reči* – gre za v šestdesetih letih v nemškem prostoru pogosto uporabljen in gotovo še danes aktualen princip, da v otipljivem, vsakdanjem prepoznaviš nekaj več, tako rekoč kozmična načela, pri čemer vsak hip grozi nevarnost, da namesto, da bi transcendiral banalno, zbanaliziraš transcendentno. Tega krhkega, nagibajočega se ravnovesja je v knjigi kar nekaj, na primer tedaj, ko avtor hladilne torbe piknikarjev primerja z ostanki Akropole ...

Knjiga prepriča, ko avtor tvega in skoči s *Siegessäule*, zapusti varno družbo zlate Else in Bruna Ganza, ki s črno-belim angleškim pogledom mesto sicer razumeta, toda ga ne občutita. Bralec se pravemu Berlinu približa, ko se avtor približa sebi. Poglavje o brkih, »mustaših,« kakor jih po domače imenuje Aleš Šteger, bi lahko delovalo kot samostojen kratki zapis o Berlinu. V njem je zaobjeto vse – anonimnost mesta, ki je blagodejna in brezbržna hkrati, nemško deklarirano sprejemanje drugačnosti in slovenska prikrita netolerantnost. In predvsem to, da »do potujitve ne pride ob prihodu v tuje mesto, marveč ob prvi vrnitvi domov«. Edinstvena je prisproda, da nekemu »okolni ust raste Berlin«.

Distanciranost prvoosebnega pripovedovalca, ki na prvi pogled deluje hladno, na globlji ravni ustreza Berlinu, kajti verjetno je to, na videz tako živahno mesto eden najsamotnejših krajev na svetu, poln osamljenih ljudi, ki jih v vrvežu nihče niti ne opazi, menda po nekih statistikah tudi mesto s procentualno največ psihično motenimi osebami na svetu. Ljudje, ki v njem živijo dlje, tudi Slovenci, mesto opisujejo kot brutalno, neizprosno predvsem do svobodnjakov in umetnikov, katerih prestolnica naj bi Berlin bil. Morda ti prav zato ne napišejo knjige o Berlinu, ker jim je preblizu, ker se jim je zažrl v kosti, jim zlezel pod kožo. Verjetno pa je sploh težko napisati knjigo o Berlinu, odkar ga

je Ingeborg Bachmann razgalila, tako natančno opredelila s samo dvema besedama: »Ritze Berlin,« »razpoka Berlin«. Berlin je mesto, ki ga razpoke prepredajo v vseh smereh in v vseh plasteh in lačno čakajo, da zabredemo, pademo vanje.

Intelektualna in pesniška senzibilnost Aleša Štegra se kaže prav v tem, kako zanesljivo prepoznava odločilne citate, resnično poezijo – v besedilih, svetlobah, trenutkih. In prav v drobnih, liričnih opazanjih prihaja do izraza njegovo globlje občutenje Berlina, ki »lebdi nad rekami in jezeri,« ko se mu pred očmi kažejo »okenski okvirji s svojo popokano belino,« ko ga v minimalistično opremljenih prostornih berlinskih stanovanjih preveva »občutek utesnjenosti, ki ga povzroči praznina,« ko opazuje »padanje svetlobe po škripajočem hrastovem podu,« in opisuje, kako »dvojna opečnata sled v asfaltu ... spleza iz reke ... kot da zidu niso podrli, temveč le potopili v tla,« ko ugotavlja, da ima »urejeno občutje Berlina na vzhodu nalašč vgrajeno napako, ki potrjuje lastno lepoto,« ko v Berlinu kot »mestu nacionalnega travestitstva« zaznava »vonj po Poljski«. Prav neverjetno je, kako močno se Berlin s svojimi ulicami zasidra v podzavest obiskovalca tudi po vrnitvi domov in verjetno bi marsikdo pritrnil Alešu Štegru, ko pravi: »Spomin je le sanjaški načrt mesta, ki vsakič, ko ga odpreš, spremeni svojo strukturo.« Takšna je tudi knjiga *Berlin* - vsakdo bo v njej prepoznal predvsem svoje poti in sanje.